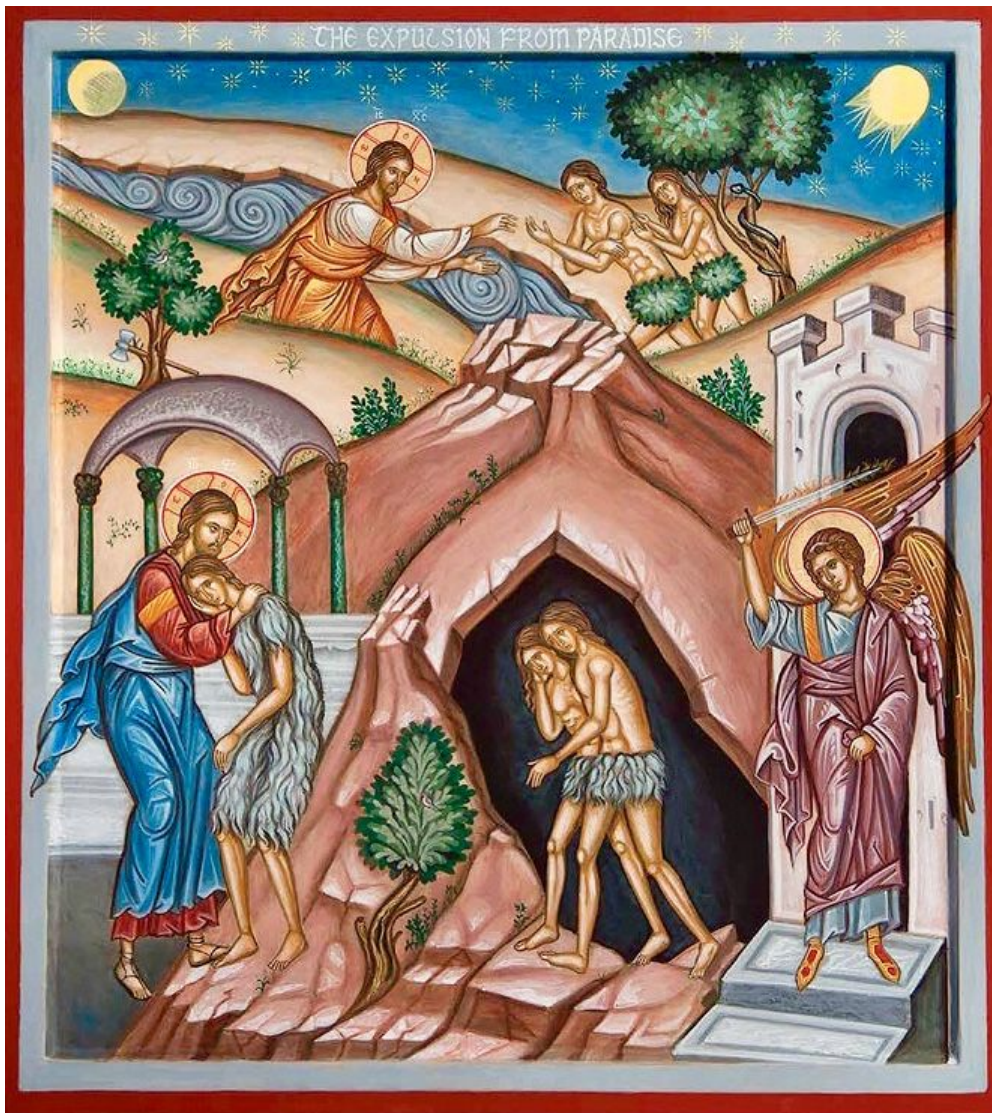

46. Teória polygenizmu – viacerých manželských párov na počiatku

written by doc. Štefan Paločko | 27. marca 2022

[doc. ThDr. Štefan Paločko, PhD.](#)

Abstrakt: Za súčasť kresťanskej viery sa od dávna považoval fakt, že na počiatku ľudstva stáli dvaja prarodičia, Adam a Eva, ktorí boli stvorení do blaženého stavu. Tento stav stratili po osobnom hriechu. Následne tento svoj nešťastný stav plodením odovzdali všetkým svojim potomkom, ktorí tvoria celé ľudstvo na svete. V dvadsiatom storočí sa medzi teológmi

objavila teória polygenizmu, ktorá tvrdí, že na počiatku ľudstva stálo viac manželských párov, a tak ľudstvo nie je potomstvom len jediného páru, ako sa to doteraz tradovalo. Tento článok rieši otázku polygenizmu vo vzťahu k oficiálnemu učeniu katolíckej Cirkvi a poukazuje na jeho problematickosť.

Kľúčové slová: Polygenizmus. Adam. Prvotný hriech. Dedičný hriech. Prvotný stav.

V priebehu 20. storočia sa objavila hypotéza, podľa ktorej je možné, že ľudstvo nie je potomstvom jedného ľudského páru, ale viacerých párov. Biblické označenie „Adam“ tak nepatrí konkrétnemu človeku, ale ľudstvu ako takému, prípadne spoločenstvu prarodičov. Na počiatku tohto ľudstva teda nestál jeden konkrétny človek, ale spoločenstvo manželských párov, ktoré stoja na počiatku celého ľudského pokolenia.

V súvislosti touto teóriou polygenizmu je potrebné všimnúť si dva dokumenty Magistéria Cirkvi, ktoré reagujú priamo na tento problém. Prvým dokumentom je vyjadrenie **Biblickej komisie z roku 1909, ktorú ustanovil roku 1902 pápež Lev XIII.**, aby vyriešila historickosť prvých hláv knihy Genezis. Biblická komisia vyhlásila, že tvrdenia, že Boh stvoril svet na začiatku časov, že osobitne utvoril človeka a že z prvého človeka stvoril ženu, treba brať ako historický fakt. **Podľa vyhlásenia tejto komisie sa nesmie pochybovať o historickom charaktere skutočnosti, že ľudský rod pochádza z jedného páru** (porov. DS 3514).

Druhým dokumentom je **encyklika pápeža Pia XII. Humani generis z roku 1950**. Pápež v tejto encyklike píše: *„Veriaci nemôžu prijať ten názor, ktorého zástanci tvrdia, že buď po Adamovi boli na našej zemi skutoční ľudia, ktorí by z neho ako z prarodiča všetkých cestou prirodzeného plodenia neodvádzali svoj pôvod, alebo meno Adam znamená akési množstvo prarodičov. Nie je totiž jasné, ako by sa taký názor dal zlúčiť s tým, čo učia pramene zjavenej pravdy a akty cirkevného Magistéria predkladajú o dedičnom hriechu, ktorý pochádza z hriechu,*

ktorý naozaj spáchal jeden Adam a ktorý plodením prechádza na všetkých a nachádza sa v každom ako jeho vlastný“[\[1\]](#) (DS 3897).

Napriek týmto vyjadreniam môžeme najmä v druhej polovici dvadsiateho storočia sledovať medzi katolíckymi teológmi vzostup popularity teórie polygenizmu. Keďže upozornenia spomínaných dokumentov nemajú stupeň neomylnnej dogmy, boli v určitých teologických kruhoch chápané ako určité odborné mienky, či už pápeža Pia XII. , alebo biblistov zo začiatku 20. storočia, ktoré sú už prekonané, a preto nie sú smerodajné. Faktom je, že samotné Magistérium potvrdzuje, že výroky Učiteľského úradu Cirkvi, ktoré nie sú dogmami, či definitívnymi pravdami, sú odbornými stanoviskami Cirkvi a nie sú neomylné. V liste Nemeckých biskupov všetkým, ktorých Cirkev poverila ohlasovaním viery z roku 1967, vysvetľuje: „Myslíme na to, že cirkevné Magistérium sa vo výkone svojej autority môže dopustiť a aj sa dopustilo omylov. Že také čosi je možné, vedela Cirkev vždy, vo svojej teológii to vyslovila a rozvinula pravidlá, ako sa správať v takej situácii. (...) Kto sa domnieva, že smie mať súkromnú mienku, že on má už teraz lepší názor, ktorý Cirkev bude mať až v budúcnosti, ten sa musí pred Bohom a svojím svedomím v triezvom sebakritickom hodnotení opýtať, či má dostatočnú šírku a hĺbku odborných teologických znalostí, aby sa vo svojej súkromnej teórii a praxi smel odchýliť od momentálneho učenia cirkevného Magistéria“ (NR 468-469).

Teológovia, ktorí sympatizovali s teóriou polygenizmu, zjavne dospeli k presvedčeniu, že tieto hlboké odborné teologické znalosti im nechýbajú, a tak v prvej fáze obhajoby tejto teórie sa pokúšali o teologické zdôvodnenie svojej mienky. Pokúšali sa teda premyslieť možnosť, ako by sa dala takáto hypotéza dať do súladu s náukou o prenášaní Adamovho hriechu na ľudí. Podľa tejto možnosti existencie viacerých pôvodných a na sebe nezávislých ľudských párov, vyvstáva otázka, ako by bolo možné preniesť dedičný hriech jedného konkrétneho človeka

na ľudí, ktorí nie sú priamo jeho potomkami.

M. Flick vysvetľuje, že k podstate kresťanského zjavenia o dedičnom hriechu patrí fakt, že ľudia sa potrebujú znovuzrodiť v Kristovi, lebo bez toho sú otrokmi hriechu a toto otroctvo spôsobil hriech. Pôvodne bol totiž človek stvorený ako dobrý. Samotný spôsob vykonania hriechu, ktorý spôsobil toto otroctvo u všetkých ľudí, už k podstate kresťanského zjavenia podľa neho nepatrí a príbeh o Adamovi je len akýmsi podobenstvom, ktoré určitým spôsobom podáva obraz o prvom hriechu, aby tak mohol aspoň sčasti objasniť podstatný obsah Zjavenia. Podstatou nie je, či hriech urobil akýsi Adam na počiatku, ani to, ako k tomu došlo, ale podstatou je, že hriech sa prenáša na všetkých ľudí. Podľa M. Flicka je možné, že na začiatku existovalo viac ľudských párov. Jeden človek však urobil hriech, a to malo vplyv aj na všetky ďalšie páry na základe akéhosi solidárneho spojenia s hriešnym párom, s ktorým zdieľali tú istú prirodzenosť, čo si dosť ťažko v praxi možno predstaviť. V každom prípade podľa M. Flicka sa hriechom jedného človeka pokazil stav všetkých ďalších ľudí, ktorí, čo sa týka pochádzania, boli na hriešnikovi nezávislí.[\[2\]](#)

Ako bolo vyššie spomenuté, možno polemizovať s dokumentami Cirkvi, pokiaľ nejde o dogmy, alebo definitívne pravdy. **Pápež Pius XII. sa však odvolával vo svojej encyklike na problém, podľa ktorého sa teória polygenizmu nedá dať do súladu s Bohom zjavenými pravdami, teda s dogmami.** Problematikou existencie a prenášania dedičného hriechu sa na najvyššej a teda neomylnnej úrovni zaoberal **Tridentský koncil** vo svojom Dekréte o dedičnom hriechu. V tomto dokumente bolo vyhlásených päť dogiem.

Tretia dogma tohto dokumentu znie takto: „**Kto tvrdí, že tento Adamov hriech, ktorý je svojim pôvodom jeden a prenášaný rodom a nie napodobňovaním, ktorý je prítomný vo všetkých a je vlastný každému, môže byť odstránený skôr silami ľudskej prirodzenosti alebo iným prostriedkom, než zásluhou jedného sprostredkovateľa, nášho Pána Ježiša Krista, ktorý nás vo**

svojej krvi zmieril s Bohom, »stal sa pre nás ... spravodlivosťou, posvätením a vykúpením« (1Kor 1,30); alebo kto popiera, že práve táto zásluha Ježiša Krista je aplikovaná sviatosťou krstu, ktorý sa správne udeľuje vo forme Cirkvi, dospelým práve tak ako deťom, nech je exkomunikovaný, lebo »niet pod nebom iného mena, daného ľuďom, v ktorom by sme mali byť spasení« (Sk 4,12). A preto zaznelo toto slovo: »Hľa, Boží Baránok, ktorý sníma hriech sveta« (Jn 1,29), a iné: »Všetci, čo ste pokrstení v Kristovi, Krista ste si obliekli« (Gal 3,27)“ (DS 1513).

Táto dogma zdôrazňuje, že dedičný hriech sa neprenáša napodobňovaním, ale rodom. Dedičný hriech sa teda prenáša tak ako ľudská prirodzenosť, teda prirodzeným plodením. Ľudstvo bolo stvorené takým spôsobom, že ľudská prirodzenosť sa odovzdáva z rodičov na potomstvo. Taký je poriadok stvorenia. Ak by Adam nikdy nezhrešil, odovzdal by svojim potomkom ľudskú prirodzenosť obdarenú všetkými prvotnými darmi. Keďže Adam tieto dary stratil, mohol ľudskú prirodzenosť odovzdať svojim potomkom už len bez týchto darov. Dedičný hriech je teda Adamom zapríčinený dôsledok spôsobu odovzdávania ľudskej prirodzenosti potomkom. Ďalším bodom je potvrdenie, že dedičný hriech majú všetci ľudia.[\[3\]](#)

Keďže Tridenstský koncil učí, že Adamov hriech je svojim pôvodom jeden, tento jeden hriech prešiel na jeho potomkov a zároveň hovorí, že prešiel na všetkých ľudí, tým evidentne tvrdí, že všetci ľudia sú Adamovými potomkami. Taktiež dogma o prenášaní dedičného hriechu potvrdzuje, že Adamov hriech sa prenáša plodením, čo v prípade možnosti prenesenia na základe akejsi „Flickovej solidarity“ medzi prvými párami je zjavne v rozpore s dogmou.

V rámci spochybňovania náuky o jednom manželskom páre na začiatku ľudstva sa objavilo tvrdenie o „Adamovi“, ako ľudstve, či ako o spoločenstve manželských párov. Holandský katechizmus, ktorý vznikol krátko po Druhom vatikánskom koncile, tvrdí, že neexistuje žiaden konkrétny prvý hriech.

Prvého hriechu sa nedopustil jeden konkrétny prvý človek, ktorého nazývame Adam, ale dopustil sa ho „Adam“ v zmysle človek vo všeobecnosti. Dedičný hriech je niečo ako stav všeobecného mravného zatemnenia. Je to „hriech sveta“. Nevstupuje do nás zvonku, ale podstatne patrí k ľudskému rodu. Nevstupuje do človeka pri narodení, vstupuje do človeka z každej strany z hriešneho stavu ľudstva, hriešne ľudstvo vplýva na každého, kto sa narodí a strhne ho do svojej hriešnosti. Každý človek má teda aktívny podiel na „hriechu sveta“.[\[4\]](#)

Niektorí teológovia zastávajú práve tento názor Holandského katechizmu (napr. P. Schoonenberg, P. Teilhard de Chardin). Podľa nich ľudstvo ako také je skrátka morálne nedokonalé, čo znamená, že je v stave hriechu. Tento stav označovaný ako „hriech sveta“ je v podstate tým mysleným dedičným hriechom, z ktorého nás Kristus zachraňuje. Z takéhoto pohľadu nie je žiaden problém v tvrdení, že na počiatku ľudstva bolo viac ako len jeden manželský pár.[\[5\]](#)

No i pri tejto teologickej reflexii je nutné skonštatovať, že tu už nejde o polemiku s Biblickou komisiou zo začiatku dvadsiateho storočia, či s encyklikou Pia XII., **ale o polemiku s dogmami Cirkvi. Ak sa vrátíme k Dekrétu o dedičnom hriechu z Tridentského koncilu, zistíme, že okrem spomínanej tretej dogmy o prenášaní dedičného hriechu plodením tu máme ďalšie dogmy, ktoré potvrdzujú existenciu prvotného stavu človeka, ktorý nebol hriešny.**

Prvá dogma spomínaného dekrétu hovorí: **„Kto nevyznáva, že keď Adam, prvý človek, prestúpil v raji Božie prikázanie, hneď stratil svätosť a spravodlivosť, v ktorej bol ustanovený, pritiahol na seba urážkou tohto hriechu hnev a nemilosť Boha a tak smrť, ktorou mu predtým Boh pohrozil, a so smrťou väzenie pod mocou toho, ktorý potom „vládol nad smrťou“ (Hebr 2,14), totiž diabol, a touto urážkou hriechu bol celý Adam, čo do tela a duše, zmenený na horšie, nech je exkomunikovaný“ (DS 1511).**

Tvrdenie, že človek, či ľudstvo, bolo stvorené ako zlé, všeobecne hriešne, a len postupne sa zlepšuje, priamo protirečí tvrdeniu dogmy, ktorá potvrdzuje, že človek bol ustanovený v spravodlivosti a svätosti, ktorú stratil až po hriechu.

Podľa druhej dogmy Dekrétu o dedičnom hriechu sa tento stav nedostatku spravodlivosti a svätosti prenáša aj na Adamovo potomstvo: „**Kto tvrdí, že Adamov hriech škodil iba jemu samému, nie však jeho potomstvu, a že od Boha prijatú svätosť a spravodlivosť, ktorú stratil, stratil iba pre seba, a nie pre nás; alebo že poškvrnený hriechom neposlušnosti preniesol iba „smrť“ a „telesné tresty na celé ľudské pokolenie, a nie aj hriech, ktorý je smrťou duše“, nech je exkomunikovaný, lebo protirečí Apoštolovi, ktorý hovorí: skrze jedného človeka vstúpil do tohto sveta hriech a skrze hriech smrť; tak aj smrť prešla na všetkých ľudí, lebo (v ňom) všetci zhrešili“ (Rim 5,12)**“ (DS 1512).

A napokon už vyššie citovaná tretia dogma potvrdzuje, že nie hriešnosť ľudstva, ale prvotný hriech, ktorý je počtom jeden, sa prenáša na Adamovo potomstvo plodením (porov. DS 1513). Mienka holandského katechizmu sa tak ukazuje ako od základu mylná a tak neprijateľná. Dogmy, s ktorými polemika nie je možná, explicitne potvrdzujú prvotný stav človeka v spravodlivosti a svätosti, jeho stratu prostredníctvom jedného hriechu a dedičnosť tohto jedného hriechu na princípe plodenia, pričom tento dedičný hriech sa vzťahuje na všetkých ľudí. Toto sú kľúčové body Bohom zjavenej pravdy, na ktoré sa odvolával **Pius XII.** v encyklike *Humani generis*, s ktorými nie je možné dať do súladu teóriu polygenizmu.

Je potrebné tiež dodať, že predstava teológov o neexistencii prvotného stavu spravodlivosti a svätosti, a tak i blaženosti, ktorú človek stratil po vlastnom hriechu, odporuje aj svetlu prirodzeného rozumu. Boh je totiž totožný s vôľou, ktorá praje dobro. Boh nutne praje sám sebe dobro, ktoré vlastní. Jeho vôľu tak možno definovať ako dobroprajnú. Vo vzťahu

k stvorenstvu Boh používa práve túto dobroprajnú vôľu, keďže inú nemá. Je to tá istá vôľa, ktorou tvorí, teda chce svet, keďže je jednoduchý, a tak je nemožné, aby mal viac vôlí. Tvrdenie, že Prvá príčina praje stvorenstvu zlo, nenaplnenie jeho potenciálu, absenciu toho, čo je pre stvorenstvo žiaduce, znamená to, že Boh praje stvorenstvu to, čo jeho vôli nie je vlastné, to, čo sa v Bohu objavilo až stvorením sveta. Stvorením sveta podľa tejto tézy Boh nadobudol zlomyseľnosť voči svetu, čím sa esencia Boha a jeho charakter stal podmieneným existenciou sveta a to je rozpor. **Prvá príčina je z definície nezávislá na akýchkoľvek podmienkach.**

Boh teda nevyhnutne praje svetu dobro. Z tejto Božej dobroprajnosti vyplýva fakt, že Boh stvoril svet takým spôsobom, v ktorom udeľuje stvoreniam dobro a napĺňa ich možnosti podľa toho, koľko dobra sú podľa svojej prirodzenosti schopné prijať. Podľa toho ustanovil zákonitosti, ktorými sa riadi stvorený svet. Boh všetko určil tak, aby nič nešlo proti dobru toho, čo je stvorené. V opačnom prípade by Boh prial stvorenstvu dobro, no zároveň by stvoril svet, ktorý funguje spôsobom, ktorý nenapĺňa stvorenstvo dobrom, takže Boh by bol voči stvorenstvu ľahostajný, alebo zlý, čo je rozpor.

Polemika teológov po odbornej stránke s encyklikou Pia XII., či s biblistami z Biblickej komisie ustanovenej Levom XIII. zjavne zlyhala. Ukázalo sa, že ich odborné argumenty nie sú relevantné, a tak nemôže ísť v tomto prípade o „dostatočnú šírku a hĺbku odborných teologických znalostí“, ako to vyžaduje List nemeckých biskupov všetkým, ktorých Cirkev poverila ohlasovaním viery v prípade, že sa teológ mieni odkloniť od odborného stanoviska Magistéria Cirkvi (porov. MR 468-469).

Hoci by sa po takomto neúspechu dalo očakávať, že teória polygenizmu zanikne ako slepá ulička v teologickej reflexii, nestalo sa tak. Mnohí teológovia sa vybrali cestou obhajovania, alebo aspoň tolerovania tejto teórie, pričom sa už ani nepokúšali dať to do súladu s dogmami Cirkvi.

Jednoducho bez hlbšieho dokazovania tvrdia, že problematika dedičného hriechu nijako nesúvisí s otázkou polygenizmu, či monogenizmu, čím obchádzajú nevyhnutné dôsledky vyplývajúce z dogiem a ignorujú ich, či pokúšajú sa tvrdiť, že dogmy netvrdia to, čo tvrdia, alebo bez akéhokoľvek zdôvodňovania berú teóriu polygenizmu ako fakt.[\[6\]](#)

Je len samozrejmé, že i dogmy je nutné interpretovať. Je dôležité brať do úvahy, na aké vieroučné problémy dogmy reagovali a aký bol význam termínov v dobách, kedy boli dogmy formulované. To všetko je potrebné zohľadňovať, aby napokon nedošlo k dezinterpretácii dogiem. Na druhej strane treba brať do úvahy fakt, že dogmy sú definície, to znamená, že ich ambíciou je podať čo najjasnejšiu interpretáciu vieroučného článku, ku ktorého prekrúcaniu či popieraniam v histórii došlo. Preto ich do značnej miery treba chápať ako nadčasové. Je preto proti zmyslu dogmy a priori k nej pristupovať spôsobom, že už zo zásady treba každú dogmu v dnešnej dobe reinterpretovať. V pozadí takýchto úmyslov zjavne nestojí objasnenie pravdy viery, ale jej prispôsobenie moderným mienkam, čo dosvedčuje aj fakt, že často táto modifikácia dogiem vedie k rozbíjaniu celkového kontextu evanjeliovej zvesti, čím sa dostáva do rozporu s inými dogmami i s prirodzeným rozumom. V záujme kvalitnej teologickej práce, ktorá má byť nápomocná pri hľadaní a definovaní právd viery, je nevyhnutné k dogmám pristupovať citlivo a opatrne, aby v úsilí o „zapáčenie sa vedeckému teologickému pokroku“ nedošlo k pošliapaniu zvesti, ktorá má moc definitívne zachrániť človeka.

Zdroj: Názov: **Teória polygenizmu z hľadiska učenia katolíckej Cirkvi [elektronický dokument]**, *Collectanea lectionum theologiarum 14* [elektronický dokument], Vydavateľské údaje: Užhorod : Patent, 2021.

Zoznam bibliografických odkazov:

SV. PÍSMO STARÉHO I NOVÉHO ZÁKONA, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1996.

BARTNIK, Cz. S.: *Dogmatyka katolicka*, Lublin: 2000.

DENZINGER, H. – SCHÖNMETZGER, A.: *Enchiridion Symbolorum, Definitionum et Declarationum*. Freiburg Br.: 1965 (DS).

Neuner, J. – Ross, H.: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej magistéria*. Trnava: Dobrá kniha, 1995. (NR).

Kandera, P.: *Boh Stvoriteľ a Povýšiteľ I. a II.*, Košice: 1992.

OBRYCKI, K.: *Koncepcja grzechu pierworodnego u Pelagiusza*. In: *Grzech pierworodny*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 1999.

Pius XII., encyklika *Humani generis*, Olomouc: 2004.

[1] PIUS XII.: encyklika *Humani generis*. Olomouc : Matice cyrilometodejská s.r.o., 2004, 37.

[2] Kandera, P.: *Boh Stvoriteľ a Povýšiteľ I. a II.*, Košice: 1992, s. 175-177.

[3] OBRYCKI, K.: *Koncepcja grzechu pierworodnego u Pelagiusza*, In: *Grzech pierworodny*. Kraków : Wydawnictwo WAM, 1999, s. 182.

[4] Kandera, P., ThDr.: *Boh Stvoriteľ a Povýšiteľ I. a II.*, Košice: 1992, s. 178-179.

[5] BARTNIK, Cz. S.: *Dogmatyka katolicka*, Lublin: 2000, s. 360.

[6] Kandera, P.: *Boh Stvoriteľ a Povýšiteľ I. a II.*, Košice: 1992, s. 175, 180.